

Văn hoá lập thuyết

Hàn Lệ Nhân

"Triết thuyết vượt thắng dễ dàng những khổ đau đã qua lẫn những khổ đau sắp tới, nhưng những khổ đau hiện tiền lại vượt thắng bất cứ triết thuyết nào". Câu nói này tôi bắt gặp trong sách tiếng Pháp của La Rochefoucauld, ngay sau 30/04/1975, rồi dựa vào ý đó tôi chấm hết một bài thơ bằng hai câu:

Chủ nghĩa nào hơn chủ nghĩa tình thương,
Chủ nghĩa nào hơn chủ nghĩa áo cơm.

và lấy đó làm quan điểm nhân sinh.

Hồi mới lớn, tôi định ninh một người đã là danh nhân tất phải lưu phương. Nay, tuổi đời bằng lăng tôi biết thêm là chẳng thiếu gì những danh nhân lưu xú. Hoặc giả lưu phương nhất đại, lưu xú vạn niên. Từ đó, tôi khắt khe là danh vọng của các vĩ nhân cần phải được thẩm định, tái thẩm định nghiêm minh qua thời gian, qua những phương tiện, những tiểu xảo mà họ đã sử dụng để đạt được danh vọng đó. Người vĩ đại thường vi phạm nhưng khéo che đậy những lỗi lầm vĩ đại. Đôi khi hào quang vĩ đại lại bị vờ vụn bởi một vài chi tiết, sơ suất bé mọn đến buồn cười. Muốn biết rõ các sự việc vĩ đại cần phải truy biết đến chi tiết của nó, và bởi chi tiết thì hầu như bất tận cho nên những hiểu biết của thường dân chân đất như đa số chúng ta thường phiến diện, bất toàn.

Trong một thời gian khá dài tôi cho rằng tuổi già, như lứa ông ngoại tôi, bảo lưu giám thức bằng tập quán, hiện đại gọi là "tư duy hoá thạch" ; tuổi trẻ, như lứa tôi 30 năm trước, thay đổi giám thức bằng bầu nhiệt huyết, bằng cơn sốt của hiếu kỳ. Chắc chắn là có nhiều loại hiếu kỳ. Riêng tôi, tôi thấy rõ trong tôi có hai loại. Loại thứ nhất rất mùi lại quả, nó thúc tôi tìm tòi những gì tôi nghiệm khả dĩ hữu ích cho bản thân. Loại thứ nhì là ngã mạn, nó thúc tôi cố tìm hiểu những điều tôi vô đoán chung quanh tôi hẳn chưa ai biết. Tuy nhiên, dù vô đoán là chung quanh tôi chưa ai biết không có nghĩa tôi dám nhận vợ mình là người phát kiến, là kẻ tiên phong, cầm đuốc như ai kia bắt cố liêm sĩ vụn vào cho bác cả của tôi: Bác cả có tư duy, động não gì đâu mà có tư tưởng. Những dòng sông sông, dăm câu mồn vệt hiện nay vẫn được ai kia cố tình ứng dụng làm bình phong, lá chắn là do bác cả bắt gặp trong quá trình lao động ở nước ngoài ; truy nguyên bóc tách rạch ròi thì 99,99% không thể chối cãi là do người khác phát ngôn từ thườ nào thườ nao. Chuyện "trước tác" của bác cả xem ra tương tự trường hợp tập viết của tôi, kể luôn bài tản mạn quý vị đang lướt vội qua đây. So sánh là so sánh làm màu giữa hai trường hợp, chứ tôi chưa cuồng đến độ cả gan so sánh trình độ, phẩm chất với một người xem tí ti đã được Du-nét-cô trao khiếm diện tờ giấy "nhà văn hoá của nhân loại". Nói cách khác, tất tậ là nhờ ham đọc, chịu khó ghi chú, cộng chút óc tổng hợp, hệt người nội trợ chọn rau, lựa thịt, mua dao, nêm gia vị... vậy là thành món. Có điều, món của người nội trợ bình thường thì không thể tùy tiện đặt tên vì dù thế nào Phở vẫn là Phở, Bún bò Huế vẫn là Bún bò Huế... Không thể khác được. Ngon dở là do tay nghề và tùy khẩu vị. Chuyện "đọc rồi viết" thì không như thế, đã đành "ăn dâu" xong cùng lắm cũng chỉ nhả ra ... biên khảo nhưng, ngoài lòng tự trọng tôi thiếu phải ghi nguồn gốc "dâu" đã "ăn qua", biên giả được tùy nghi, tùy hứng muốn đặt tên gì không ai hơi đâu các cố vụn vẹo, ngoại trừ trường hợp vĩ nhân đánh đồng tham rồi biên khảo "thập niên thụ mộc, bách niên thụ nhân" thành sáng tác "mười năm trồng cây, trăm năm trồng người" là không được vì, đánh đồng như thế chóng chầy sẽ có những con mọt sách hiếu kỳ "vạch lá tìm sâu", lôi ra ánh sáng mặt trời: Cháy !

Ông ngoại không còn nữa để lại rầy rà "vô học không là cái tội, vô hạnh vô luân mới là cái tội". Không lập thuyết không là cái tội, nhận vợ mới là cái tội ; áp đặt sự nhận vợ cho một người không còn khả năng cải chính tội càng nặng hơn. Vĩ nhân vàng ròng thì chẳng cần lập thuyết vẫn là vĩ nhân. Bà Trưng, bà Triệu, Lê Lợi, Quang Trung, Sào Nam, Tây Hồ... có cần lập triết, lập thuyết gì đâu mà sao tiếng thơm rền mãi non sông, hậu thế đời đời dọn lòng bái phục, tự nguyện phụng thờ. Thôi đừng tiếp tục trơ trên gán đặt tên Cesar vào những gì vốn không thuộc sở hữu của Cesar. Internet nó cười. Ngược lại, đã đến lúc trả lại

cho Cesar tác phẩm độc nhất mà Cesar đã ngẫu nhiên tạo ra trong những lần được "bồi dưỡng tâm tình".
Đã tự hào về ngục trung, sao chưa chịu nhận tất trung ?

Cách mạng 1917, theo một số người, đã tạo nên những thành quả vĩ đại suốt ba phần tư đầu thế kỷ XX, nhưng sự sụp đổ của Liên Xô và Đông Âu ở cuối thế kỷ XX, cũng theo một số người, còn vĩ đại hơn nhiều, ít ra cũng phải gấp đôi. Cách mạng 1917 là nguyên nhân vĩ đại của những cách mạng thần thánh sau đó trên một phần thế giới và những cách mạng thần thánh này lại là nguyên nhân vĩ đại của những hậu quả vĩ đại về hệ lụy cho đến ngày nay, trong đó có một nơi mà tôi vô tình mang cùng huyết thống.

Muốn giết khơi khơi một con chó, cách đơn giản nhất là quy cho nó bị bệnh dại. Muốn độc quyền hai chữ dân chủ, hai chữ tự do, cách hay nhất là quy đại cho đại thể dân trí còn chưa đủ tầm, nghĩa là ai đó tự hiến định đặc quyền dày xéo lên bề dày lịch sử và văn hiến tổ tông, vì chuyên chính thường bao gồm những nhà cách mạng thiếu thốn nhân tâm nhưng dư thừa ý chí để đứng vững trước bao thông khổ của đồng bào. Ôi những đạo đức cách mạng đã tự tiêu ma trong đặc quyền đặc lợi chẳng khác gì các nhánh sông tự biến mất trong biển cả. Đặc quyền đặc lợi nói được đủ thứ ngôn ngữ bằng cái lưỡi gổ và đóng được đủ thứ vai tuồng, kể cả vai tuồng của những nhân-vật "tiền rừng bạc bể" trần tráo ta đây trước sau vẫn là vô sản hay phi quyền, phi lợi. Đặc quyền đặc lợi làm mù quáng một nhóm người này nhưng lại mở mắt cho đại thể kia. Đại thể kia thấy rõ đã bị lừa ngay khi vỡ chèo hạ màn, nhưng rồi duyên cớ nào lại tiếp tục cam chịu sự phỉnh lừa của cái lưỡi gổ ? Sự cam chịu không chỉ lai rai một tháng, một năm mà đặng đặng đo đếm bằng từng thế hệ một. Do chán chường, do lòng sợ hãi ? Tôi không biết. Nhưng có người kê, một hôm ông cụ nhà văn đáng kính đáng quý kia thổ lộ trước mặt đám nhà văn trẻ «"tao còn sống đến bây giờ là nhờ biết sợ". Nói rồi (ông cụ) ngửa mặt lên trời cười rung giường, nước mắt tuôn là chả, giọt đổ xuống đất, giọt đổ vào lòng...».

- Thừa cụ, nếu sự yếu đuối là tật xấu mà người ta chưa biết cách sửa chữa thì theo cháu lòng sợ hãi cũng vậy, duy với chút khác biệt là lòng sợ hãi, khi bị dồn vào chân tường, sẽ tự biến thành lòng dũng cảm. Đây hình như là đặc tính của dân tộc, xuyên suốt dòng lịch sử của nước nhà khẳng định điều cháu nói. Mà xem ra lòng sợ hãi chưa đụng chân tường, xin cụ chỉ dạy cho.

- Cháu đừng quá bức xúc: Dục tốc bất đạt. Ông ngoại cháu không dạy cháu câu này sao ? Lòng sợ hãi chưa đụng chân tường ư, thì cháu cứ việc chờ. Chờ trong hy vọng. Cả nước đã chờ từ 30 năm qua, nay có chờ thêm 30 năm nữa thì cũng vậy. Kiên nhẫn cũng là đặc tính của dân tộc. Ông cháu ta tuy âm dương cách biệt nhưng đồng bệnh, bệnh viễn mơ viễn mộng, lo bò trắng răng. Tuổi cháu bây giờ thuộc lứa "trẻ đã qua, già chưa tới", dân gian gọi là hươm hươm, chuyên chính đỏ vu là xét lại... Ngoắt ngoéo, nhiều khê lắm. Cháu không nên bi thảm hoá sự việc, con người ta chẳng bao giờ sung sướng hay đau khổ như người ta – trong đó có ông, có cháu – hằng tưởng tượng. Theo báo đài chính thống, chồng chày chúng ta cũng sẽ thành cộp thành rỗng dẫu là cộp là rỗng mà bà ngoại và cha mẹ cháu vẫn gửi cho ông ngoại cháu mỗi năm hai lần: Ngày giỗ kỵ và lễ Thập loại chúng sinh.

Cháu đòi công lý ư ? Cháu cần nhập tâm rằng công lý đối với nhóm người đặc quyền đặc lợi chỉ là mặt này của một đồng xu, mặt kia là nỗi sợ hãi phải hứng chịu sự bất công, cũng như chỉ có một và duy nhất một tình yêu tổ quốc nhưng lại có vô số bản sao khác nhau, với vô số nhân danh khác nhau, cốt lõi là thời và thế thế thôi, cháu ạ. Có thời có thế thì khẩu húng chấp vá cũng trở thành sợi chỉ tư tưởng xuyên suốt. Có thể có thời thì ai cũng có thể ngồi lên thành lãnh tụ, hưởng hồ các tay nghề cao như thợ sơn, thợ thiến. Với tư tưởng, lãnh tụ như thế thì làm gì tiêu hoá nổi những phê bình nghịch nhĩ hướng thượng, song song với những tảng béc thuận tâm phản bội. Vì lời tâng bốc thực chất là đồng tiền giả, nó chỉ có giá trị đối với sự vô sĩ của người tâng, bốc và về đặc chí của kẻ được bốc, tâng ; cả hai đều là phường chèo. Chỉ hơi xót cho 80 triệu khán thính giả buộc phải trả giá vé quá đắt... Nhưng thôi, đêm nay ông cháu ta tản mạn tào lao thế này tạm đủ rồi, là cho có chuyện để mà nói, cho cháu có cơ để tập viết, viết riết biết đâu mai kia một nọ gặp thời gặp thế cháu chẳng thăng quan như các quan trong Hội nhà văn...

Chắc, cháu cứ tùm tùm "nhậm sà" xem chính sự nơi đó như khi xem David Copperfield trở tài ảo thuật trên màn ảnh nhỏ, có thể mới tiếp tục vui sống được. Cháu ơi, ông không nhớ ai đó có câu "nếu biết tách mình ra khỏi thời cuộc, thì việc lớn của thiên hạ chỉ còn là một trò cười."

- Hiện tình nơi đó cũng là trò cười sao, thưa cụ ?
- Ừ, cũng là cười, đương nhiên là cười ra máu mắt !

Hàn Lệ Nhân

(Tản mạn qua đêm 1 - Chút tổng hợp từ sách báo đã đọc qua)